

Nicole Nau i Vineta Vilcāne

Latgalīšu volūda ar garšu

LATGALĪŠU VOLŪDA AR GARŠU

Aizdavumu kruojums latgalīšu volūdys īsavuiceišonai

Autoris: Nicole Nau (Nikole Naua) i Vineta Vilcāne;

Tolkā guoja: Edeite Laime, Kristīne Pokratniece, latgalīšu kulturys ziņu portals lakuga.lv;

Zeimiejumi: Līga Romančuka i nu canva.com datubazis;

Makets: Edeite Laime;

Izdeviejs: Latgalīšu kulturys kusteiba "Volūda" i Oduma Mickeviča universitate Poznaņa, 2023

volūda

© Nicole Nau, aizdavumi, 2023

© Vineta Vilcāne, aizdavumi, 2023

© Līga Romančuka, zeimiejumi, 2023

© Latgalīšu kulturys kusteiba "Volūda" (bīdreiba "LgSC"), 2023

© Oduma Mickeviča universitate Poznaņa, 2023

Kruojuma sagataveišonu leidzfinansej Eiropys Savīneibys pietnīceibys i inovacejis pamatprogramma "Apvārsnis 2020" saskaņā ar Marejis Sklodovskys-Kirī dotaceju Nr. 778384. Aizdavumu kruojums sagataveits projektā "Možuok lītuotuos volūdys, leluos īspiejis. Sadarbeiba pietnīceibā, kūpīnu īsaisteišona i inovatīvi vuceišonuos reiki (COLING Nr. 778384)".

COLING

Satura ruodeituojs

I. Īsasiļdeišonai	4
1. Pasyuti iedīņus i dzierīņus latgaliski!	4
II. Vyngrynuojumi leksikys, gramatikys i ortograpejis īsavuiceišonai	5
2. Augli i ūgys	5
3. Duorzuoji	5
4. Atrūņ sinonimus	6
5. Īroksti vuordus i skaiti teikumus skali!	6
6. Cyti produkti	6
7. Gramatika: akuzativs i genitivs	7
8. Pīroksti kluotyn teikumūs!	7
9. Kū jī ād? Kuo naād?	8
10. Iedīņreizis	8
11. Gramatika: darbeibys vuordi ēst i dzert	9
12. Izdūmoj vaicuojumus atbiļdem!	9
13. Golda pīdarumi	9
14. Darbeibys vuordi: taiseit ēst	10
15. Receptis. Kas ir kas?	10
16. Pīroksti darbeibys vuordus pareizajā formā!	11
III. Klauseišonys aizdavumi	12
17. Verīs raidejumu "Īsakūd Latgolā!" i atbiļdi iz vaicuojumim	12
18. Klausīs raidejumu par jaunu ols dareituoju nu Ludzys i atbiļdi iz vaicuojumim	12
19. Klausīs raidejumu par lauku lobumu breivbūdem i atbiļdi iz vaicuojumim	12
IV. Idejis skaiteišonai	13

I. Īsasiļdeīsonai

1. Pasyuti iedīņus i dzierīņus latgaliski!

Ka esi (byusi) Latgolā, meklej kopejneicys, kam iedīņkarte ir latgalīšu volūdā i pasyuti latgaliski. Ka nav taidys īspiejis, skaiti pīmārus!

Kopejneica "MARGARITA" IEDĪŅKARTE

ZUPYS
Skuobu kuopustu zupa
Zacerka
Sieņu zupa

PAMATA IEDĪNI
Studiņš ar guļbom i salatim
Guļbišņiki ar skuobū kriejumu
Mīžu putraimu bīzputra
Ūliniks

SOLDONĪ IEDĪNI
Blīni ar avišu zapti
Capumi "Žagareni"
Cepeškruosnī capti uobuli ar sipisnīku

DZIERĪNI
Olūta iudiņš
Pīpārmātru čajs
Kopeja
Sātys ols

Dzierīņu kartē ir mozys raksteibys klaidys – atrūņ tuos i pīroksti, kai byutu pareizi!

DZIERĪNI	
ČAJS 0,85€	KUUP KOPEJS
	MALNS 2,00€
KVASS 0,95€ / 1,25€	AR PĪNU 2,00€
SULA 0,80€	AMERIKĀNĪTIS 2,00€
ĻIMONADS 1,00€	ESPRESSO 2,00€
IUDIŅŠ 1,00€ / 1,40€	LATTE 2,30€
SVAIGI SPĪSTA SULA 2,00€	KAPUČINO 2,30€
AYRAN 1,00€	SOLTUO LATTE 2,60€
OLS, SIDRS*	
OLS PUDEĻĪ 1,80€ / 2,40€	IZLEJAMĪS
	BAUSKAS 1,60€ / 2,10€
SIDRS 2,40€	MADONAS 2,10€ / 3,00€

Apsavērt, kai izaver i kai struodoj kopejneica Preiļūs var ite:

<https://www.youtube.com/watch?v=fUw6BdqZPs>

Mīdz iz video saitis
voi skenej kodu!

II. Vyngrunuojumī leksikys, gramatikys ī ortograpejis īsavuiceišonai

2. Augli ī ūgys

Atrūņ latgaliskūs nūsaukumus!

avene, avenes
bumbiere, bumbieres
ērķšķoga, ērkšķogas
jāņoga, jāņogas
ķirsis, ķirši
plūme, plūmes
upene, upenes
ābols, āboli
meža zemene, meža zemenes

agrysta, agrysti
avīkša, avīkšys
zemneica, zemneicys
gruša, grušys
uobeļs, uobeli
smuordine, smuordinis
porečka, porečkys
šliva, šlivys
vīšņa, vīšnis

Kas tei par ūgu?

Atzeimoj, kuru vuordu litoj tu!

☐	agrysti	☐	osūklis
☐	ierķšķiežys	☐	krisdolis
☐	ērķšķogas	☐	cytu

3. Duorzuoji

Verīs video ī apveļc, kuru duorzuojū nūsaukumus dzierdieji!

<https://www.youtube.com/watch?v=OQgFehHasNE>

būrkuons	papryka
tomats	kabacs
bīte (batviņš)	kirbis (garbuzs)
buļve (buļbe)	ogūrcs
casnāgs	puravs

Mīdz iz video saitis
voi skenej kodu!

Vaira par duorzuojim izzynuot vari ari ite (mīdz iz saitis voi skenej kodu):

https://www.youtube.com/watch?v=BMUO1Bwf6Ns_

4. Atrūņ sinonimus!

Atrūņ vuordus pyrmajā ailē, kam ir sinonims ūtrajā! Trejim vuordim ir vīns sinonims, vīnam vuordam ir divi, a vīnam ir i vasali treis.

gurķis	batviņš
biete	buļbe
burkāns	buruoks
dilles	casnāgi
kabacis	guļba
kartupelis	kropi
ķirbis	ogūracs
ķiploks	uļbiks
kāposts	
paprika	
sīpols	
tomāts	

Atzeimoj, kuru vuordu lītoj tu!

☐	kartupelis	☐	buļbe/a
☐	tupiņš	☐	guļbe/a
☐	uļbiks	☐	cytu

5. Īroksti vuordus i skaiti teikumus skali!

1. Maņ garšoj _____ i _____.
2. Bierneibā maņ vysuvaira garšuoja _____.
3. _____ nav soldons.
4. _____ ir soldonys.
5. _____ var byut syuri.
6. _____ ir skuobs.
7. _____ ir ryugtys.
8. _____ ir zali.
9. _____ ir sorkona.
10. _____ ir dzaltonys.

6. Cyti produkti

Voi zyni, kas ir sīpīsniķs?
Kai sīpīsniķu vēļ sauc Latgolā?
Ka nazyni, verīs video!

Mīdz iz video saitis
voi skenej kodu!

<https://www.youtube.com/watch?v=ihO77ljRYFY>

7. Gramatika: akuzatīvs i genitīvs

Vīnskaitlis

kas?	pīns	svīksts	papryka	maize
kū?	pīnu	svīkstu	papryku	maizi
kuo?	pīna	svīksta	paprykys	maizis

kas?	ols	gaļa/gale	čajs
kū?	olu	gaļu/gali	čaju
kuo?	ols/ola	galis	čaja

Daudzskaitlis

kas?	casnāgi	batvini	grušys	buļbis
kū?	casnāgus	batviņus	grušys	buļbis
kuo?	casnāgu	batviņu	grušu	buļbu

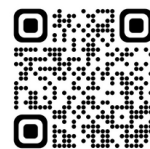
Maņ garšoj **pīns**. Es dzeru **pīnu**. Es dzeru kopeju **bez pīna**.
Maņ garšoj **casnāgi**. Es ādu daudz **casnāgu**.
Voi tu ēd **buļbis**? Nā, es naādu **buļbu**.

Verīs video par maizi i pīroksti vuorda 'maize' lūcejumūs, kaidus sarunā lītoj video personaži!

<https://www.youtube.com/watch?v=7hTg00Br1rQ>

1. boltū _____
2. toster _____
3. _____ grauzdeņus
4. malnū _____

Mīdz iz video saitīs
vai skenej kodu!

8. Pīroksti kluotyn teikumūs!

Kotru dīnu es ādu _____.

Tok vakar es naiežu _____, jo maņ suopēja vādars.

Šudiņ nu reita es dzieru _____ bez _____.

Es nadzeru _____, partū ka maņ nagaršoj.

Jis ir vegetarīts. Jis ād _____ i _____.

9. Kū jī ād? Kuo naād?

Pīters ir vegetarīts. Jis nāad galis, bet ād pīna produktus i ūlys. Anna ir vegane. Jei naād ni galis, ni pīna produktu i ūlu.

Atrūņ VĪNU pareizu atbiļdi! Izdūmoj vēļ vīnu vaicuojumū!

1. Kū ād Pīters?

- sipisnīku
- škvarkys
- špeku
- studini

2. Kū ād Anna?

- abādu kuopustus
- ašņa dasys
- soldonū sipisnīku
- sorkonūs batviņus

3. Kas garšoj Annai?

- sīna
- sīns
- sīrs
- sieņs

4. Kuo Anna naād?

- gailiņu
- luociņu
- vistenis
- vuškiņu

5. Kuo Pīters naād?

- casnāgu
- ūluokņa
- veistekņa
- zacerkys

6. Kas nagaršoj Pīteram?

- buļvis
- guļbis
- buļbi
- uļbiki

7. Kuo Anna naād?

- veireņa
- virīņa
- zierneišu
- avīkšu

8. _____?

- _____
- _____
- _____
- _____

10. Iedīņreizis

Īrokstu iedīņreizu nūsaukumus pareizajuos vītuos!

Vuordi: vakarenis, reitiškys, pušdīnis, brūkaškys.

1. Nu reita ād _____, ari _____.
2. Dīnys vydā ād _____.
3. Vokorā piec vysu dorbu ād _____.

Nūsaklasi raidejuma "Kolnasāta" rubrikā "Itai lobuok", kai vēļ latgaliski sauc iedīņreizis i kod tuos ād!

Mīdz iz saitis
voi skenej kodu!

11. Gramatika: darbeibys vuordi ēst i dzert

	Tagadne	Paguotne	Nuokūtne
es	ādu	iežu	iesšu
tu	ēd	ēdi	iessi
jis, jei, jī, juos	ād	ēde	ēss
mes	ādam	ēdem	ēssim
jius	ādat	ēdet	ēssit

es	dzeru	dzieru	dzeršu
tu	dzer	dzieri	dzersi
jis, jei, jī, juos	dzer	dzēre	dzers
mes	dzeram	dzērem	dzersim
jius	dzerat	dzēret	dzersit

12. Izdūmoj vaicuojumus atbiļdem!

Lītoj vuordus **ēst** i **dzert** vysaidūs laikūs!

1. _____?

Es iežu buļbis i gali.

2. _____?

Es nikod nadzeru kopeja.

3. _____?

Mes dzērem daudz veina i ols.

4. _____?

Nā, es nadūmuoju, ka tu tū iessi!

13. Golda pīdarumi

Verīs video i pīroksti vysmoz 7 golda pīdarumu vuordus!

Apsaver video komentarus i tī atrūni nūsauktūs vuordu sinonimus!

<https://www.youtube.com/watch?v=OQgFehHasNE>

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

6. _____

7. _____

Mīdz iz video saitis
voi skenej kodu!

14. Darbeibys vuordi: taiseit ēst

Atrūn tekstūs (ari receptēs) darbeibys vuordus, kas saisteiti ar ēst taiseišonu, i pīroksti jūs nanūteiksmē!

Pīmārs: cepe – cept

Kūču vokorā iz golda vajadzēja byut pošom kūčom — iedīnam (cytur saceja — putrai) nu pīstā sagryustu mīžu (cytuvīt — kvīšu) putruomu. Vēļ svātkim **cepe** malnū i boltū maizi, pluociņus, peirāgus, vyra pupus, zierņus, kuopustus, buļbis, auzu voi dzērviņu keiseli — kū kura rūceiba atļuove. Pirms pošu Zīmyssvātku parosti kuove cyuku, taiseja golvys gali, putruomu dasys, vyra smeceri, bet galis iedīņus katuoļticeigajuos sātuos goldā lyka vīn 25. decembrī piec atsagrīžšonys nu bazneicys.

(L. Leikuma, Gruomota školuojujīm (1993))

15. Receptis. Kas ir kas?

Piec receptis aproksta pīroksti, kas tys par iedīni!
(Olūts: latgalīšu Vikipedeja)

Iedīni: suškys, buļbešņiki, krupņiks, sīrnīki, zacerka

Iedīns	Recepte
	Myltus sajauc ar ūlu, suoli i cukru. Nu dabuotuos meiklis, viļojūt pierstūs, taisa mozys slūksneitis i līk vyrtu pūdā ar nadaudzi iudiņa, piec dalej kluot pīna. Var līkt par reizi pīnā, viņ tūlaik vajag nūtaļ maiseit.
	Jam bīzapīna, dalīk ūlys i ryuguļa, kurymā jau ūlyktyš mīlis (voi puse čaja lizeiceinis sodys). Dalīk čīpierksneiti suoļa i cukra. Vysu brangai samaisa, i dabuotajai masai dalīk myltu. Meikli izmeicej i izviļoj iz goldskaleiša, sagrīž rombenim i līk captu iz sausys, korstys peteļnis. Apcap zeļteitai bryunys.
	Cyukys gali ar kaulenim nūskoloj, līk vardpūdā ar soltu iudini. Aizvard, nūsmeļ putys, damat suoļa, ūlīk vasalu nūlaupeitu cybuli i iz mozys līsmēitis vard buļjonu. Kod gale kuoni meiksta, damat ozbora. Šaļti pavard, tūlaik daber sagrīžtyš buļbis. Iz gola damat vēļ moltus malnūs pypyrus, sakopuotus zaļumus (kropus, pīterzuoli, zaļūs cybuleišūs), samaisa i nūceļ nu guņš.
	Buļbis izvard meikstys. Sameicej ar dukuri voi samaļ galis mašynā. Dalīk ūlys, damat moltūs malnūs pypyrus i suoļa, tūlaik samaisa. Nu dabuotuos masys ar rūkom plīkšnoj pluocineišūs. Ķim vyducī līk piļdejumu — stipinenim sagrīžtu kapcātu cyukys gali, kurū puorkaisa ar tarkavuošu sīru. Pluocineišu molys sajām kūpā i, viļojūt plaukstēs, formeļ garonus rutuleišūs. Jūs līk vardpūdeņā ar sakarsātu rapšu oleju i vard, cikom rutuleiši teik zeļteitai bryuni i izmaun iz viersu.
	500 gr tukla bīzapīna smolkai satrupynoj blūdā, dalīk 4 ūlys i 4-6 ādamuos lizeikys myltu, drupeit iudiņa, pa garžai suoļa i cukra. Masai vajag byut bīzai, kab jei naizpleikštu pa peteļni. Ar lizeiku līk meikli olejā sakarsātā peteļnē i ar lizeiku daplikšnoj apmāram 1 cm bīzumā. Pluocineišūs cap iz nalelys līsmis. Da golda padūd ar vuorekli.

Apsaver puorizdūtū Antoninys Masilūnis "Povuoru gruomota" i paraugi kaidu nu receptu!

https://issuu.com/rta_dizains/docs/povuoru_gruomota_gatava

Mīdz iz saitīs
voi skeneļ kodu!

16. Pīroksti darbeibys vuordus pareizajā formā!

Kai es gostim cepu torti!

Gribieju sovus gostus puorsteigt ar eipašu torti. Saprotu, ka 1) _____ (cept) lelu torti, jo īpriškejā reizē gosti 2) _____ (ēst) daudz. Ari muna mama, kod beja dzeiva, vysod gostim 3) _____ (cept) torti.

Pyrmais, kū izdareju, 4) _____ (īt) iz pogrobu piec kriejuma, 5) _____ (atnest) iz ustobu i 6) _____ (saneit) svīksta. Muna vīneiguo vysta 7) _____ (izdēt) treis ūlys, tortei ar tū beja gona. 8) _____ (Likt) bļūdā svīkstu, 9) _____ (dabērt) cukra, 10) _____ (damest) suoļa, 11) _____ (dasist) treis ūlys, 12) _____ (kuļt) pīci minoti. Atguoja paleigā meita i 13) _____ (ībērt) myltu, nabeja gona, es 14) _____ (dabērt) vēļ vīnu krušku myltu. 15) _____ (Cept) torti 40 minotu. Tortis recepti 16) _____ (jimt) nu sovys draudzinis Zanis, jei gon 17) _____ (likt) četrys ūlys i tuos ar cukru 18) _____ (kuļt) iļguok i torti 19) _____ (cept) tikai 30 minutu. Dūšu svareigu padūmu, cikom torte capās, 20) _____ (navērt) vaļā cepļa durovys.

Torte beja izcapta! 21) _____ (Sagrīzt) uobuļus, grušys, meita nu duorza 22) _____ (atnest) vielejuos zeminis, tū vysu jei 23) _____ (salikt) iz tortis. Es tortei 24) _____ (izlīt) pa viersu želeju, kab augli i ūgys 25) _____ (nakrist) nūst. Meita saceja: "Es 26) _____ (apēst) pusi tortis!" Es atsaceju: "Kotram 27) _____ (dūt) pa vīnam gabaleņam."

Pīroksti, kas ir ituos tortis sastuovdalis (lītvuords vīnskaitlī)!

III. Klauseišonuos aizdavumi

17. Verīs raidejumu i atbiļdi iz vaicuojumim!

Verīs raidejuma "Īsakūd Latgolā" stuostu par saimineicu Ainu nu 09.36 da 13.14 i atbiļdi iz vaicuojumim!

Mīdz iz video saitis
vai skenej kodu!

<https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/05.08.2018-isakud-latgola-iekodies-latgale-zveja-lubana-ezera-jobiki-gulbesniki-un-smakovka.id136557>

Vaicuojumi:

1. Kaidys sastuovdalis lītoj deserta pagataveišonai?
2. Par kū saimineica Aina tortam lītoj saldātuos ūgys?
3. Par kū myusu dīnuos gryši gatavuoat piec vacūs recepšu?
4. Cik vaca ir torta recepte?
5. Voi tu itaidu tortu āstu?
6. Voi tu itaidu tortu captu?

18. Klausīs raidejumu i atbiļdi iz vaicuojumim!

Klausīs raidejumu "Kolnasāta" par jaunū ols dareituoju Juoni Kondrātu nu Ludzys i juo dareitū olu "Žbans" i atbiļdi iz vaicuojumim!

Mīdz iz saitis voi
skenej kodu!

<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/kolnasata/juons-kondrats-i-juo-ols--zbans.a147284/>

Vaicuojumi:

1. Kū var nūpierkt veikalā "Cymuss"?
2. Kod, deļkuo Juoņs Kondrāts izdūmuoja vuoreit olu?
3. Kai atsašķir diveji Juoņa vuoreitī oli?
4. Cik ilgi ols ryugst?

19. Klausīs raidejumu i atbiļdi iz vaicuojumim!

Klausīs raidejumu "Kolnasāta" par lauku lobumu breivbūdem Leivuona, Preiļu i Rībeņu nūvodūs i atbiļdi iz vaicuojumim!

Mīdz iz saitis voi
skenej kodu!

Vaicuojumi:

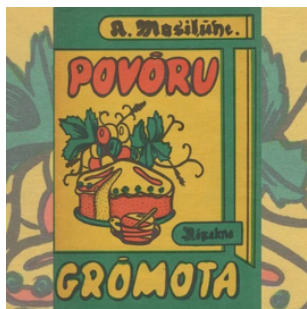
1. Kaida ir "breivbūžu" ideja?
2. Kū var tī dabuot?

<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/kolnasata/lauku-lobumu-breivbudis-leivuona-preilu-i-ribenu-nuvodus.a143631/>

IV. Idejis skaiteišonai

Skaiti, klausīs i izzinoj!

Skaiti i klausīs par pyrmū povuorgruomotu latgaliski i juos autori Ninu Masilūni:

Par pyrmū i vīneigū povuorgruomotu latgaliski

lakuga.lv/2021/01/13/par-pyrmu-i-vineigu-povuorgruomotu-latgaliski/

Latvejis gastronomejis legendai Ninai Masilūnei – 100

lakuga.lv/2021/08/20/latvejis-gastronomejis-legendai-ninai-masilunei-100/

Par sovulaik slovonuokū kulinari i povuorgruomotu autori Antoninu Masilūni

lr1.lsm.lv/lv/raksts/kolnasata/par-sovulaik-slovonuoku-kulinari-i-povuorgruomotu-autori-antonin.a142995/

Portalā lakuga.lv ir vēļ vysaidi ar iedīnim i iedīņu gataveišonu saisteiti roksti:

Latgališu iedīņu nūsaukumi

lakuga.lv/2020/10/22/latgalisu-iedinu-nusaukumi/

Kai puorsamejušys latgališu kasdīnys i gūdu golda tradicejis?

lakuga.lv/2020/07/30/kai-puorsamejusys-latgalisu-kasdinyis-i-gudu-golda-tradicejis/

Padūmu laika gūdu iedīni Latgolā

lakuga.lv/2018/10/29/padumu-laika-gudu-iedini-latgola-2/

Septeni interesanti fakti par Latgolys šmakovku

lakuga.lv/2019/01/08/septeni-interesanti-fakti-par-latgolys-smakovku/

Par styprom saimineicom i šmuki kluotim goldim. Saruna ar Ainu Barsukovu

lakuga.lv/2022/03/11/par-styprom-saimineicom-i-smuki-kluotim-goldim-saruna-ar-ainu-barsukovu/

Pīsavērst Latgolai car iedīnim. Saruna ar iedīņu kulturys pietneicu Astru Spalvēnu

lakuga.lv/2023/05/24/pisaverst-latgolai-car-iedinim-saruna-ar-iedinu-kulturys-pietneicu-astru-spalvenu/

Vysgorduokī špeka peiriedzeni. Myusdīneigs skots iz Masilūnis "Povuoru gruomota"

lakuga.lv/2022/11/17/vysgorduoki-speka-peiriedzeni-myusdineigs-skots-iz-masilunis-povuoru-gruomota/